

Contribuții lingvistice în revista culturală *Europa* din Novi Sad

Linguistic contributions in the cultural publication *Europa* from Novi Sad

Elena Camelia ZĂBAVĂ
Universitatea din Craiova
Facultatea de Litere
Email: cameliabava@yahoo.com

Abstract

This paper is centered on a specific topic – linguistics – in the cultural publication Europa from Novi Sad .

The first article we analyze is regarding to a specific subject – onomastics - Onomastica bosniacilor din Macedonia (1875-1970)/ The Onomastics of the Bosniacs from Macedonia (no. 4), signed by Redžep Škrijelj. We consider it a valuable research about the migration of the heterogeneous Islamic population from Balkan region in the second part of the 20th century, and also about the important implications of this phenomenon in the Macedonian onomastics. As examples, Redžep Škrijelj cites a series of names composed with the lexeme bosniac, such as Bošnjak malesi, Bošnjako Vodejnica etc. Concerning the origin of the names Bošnjako(v)ski, Bošnjako(v)ski, Bošnjački and Bošnjački, the author considers them as being derivatives from the etnonim, nickname or the name Bošnjak, preserved as a specific base.

Besides the article relating to onomastics, our paper analyzes also two others about the contrastive linguistics - Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română (The verbal aspects and the type of verbs in Romanian and English) and Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și limba română (The perfective and imperfective verbal aspect in English and Romanian). Both these articles are signed by Mihaela Lazović and represent an innovative approach about the verbal aspect and the way of correlating the lexical category of the verb and the grammar category of the aspect. In our opinion, it is an out of the ordinary contrastive research about the contemporary English & Romanian since the author proposes a better and systematic understanding of the verbal category in the both languages.

Key words: *onomastics, toponym, etnonim, aspect, type of verb situation.*

Cuvinte cheie: *onomastică, toponim, etnonim, aspect, tip de situație verbal.*

1. Introducere: *Europa* - o revistă cu caracter european

Începând cu vara anului 2008, apare în Voivodina, la Novi Sad, o publicație în limba română, care atrage atenția publicului cititor atât în ceea ce privește conținutul, cât și grafica sa. Revista poartă un nume deosebit de sugestiv, *Europa*, și are ca subtitlu: *Revistă de literatură, artă, cultură și tranziție*. Apare trimestrial și, după cum se poate citi și din pagina a treia a primului număr, revista a fost „întemeiată la Novi Sad, în anul 2008, de un grup de intelectuali proeuropeni în frunte cu Pavel Gătăianțu”. [1]

Încă din *Editorial*, un fel de articol-program, am putea spune, Pavel Gătăianțu, redactorul-șef al revistei, trasează direcțiile noii publicații: „Nu aspirăm să impunem anumite standarde, ci dorim, cu ajutorul unui colectiv redacțional în plină putere de creație, să oferim o șansă tinerilor de a continua dezvoltarea creației și ideilor în vremurile care vin. [...] Ideea europeană este, mai întâi de toate, o idee civilizatorică modernă spre care tindem”. [2] Așadar, revista vine cu un suflu nou în

arena culturală europeană, ea fiind o ștafetă înmănată tinerei generații de intelectuali români din Novi Sad și din alte spații geografice, reprezentând de fapt o punte de legătură între tradiție și modernitate.

Răsfoind sumarul primului număr observăm viziunea modernă de concepție editorială a comitetului redacțional, concretizată, printre altele, în diversitatea temelor abordate. Astfel, publicația este structurată pe următoarele secțiuni: *Idei europene, Eseu, Poezie, Proză, Arte vizuale, Reflector-cărți, Reflector-reviste, Cronică teatrală, Arte plastice, Euromuzical, Sms, Info Europa Books*.

Un an mai târziu, în 2009, revista își schimbă subtitlul: din *Revistă de literatură, artă, cultură și tranziție* în *Revistă de știință și artă în tranziție*. Se observă, așadar, conturarea unei direcții mai clare a tematicii, precizându-se aria largă a problemelor ce urmează a fi studiate.

Numărul 2 (2009) al revistei păstrează în sumar aceleași secțiuni. Începând cu cel de-al treilea număr însă, cuprinsul său se îmbogățește cu un nou sector, care de altfel se prefigura și se lăsa așteptat în același timp: *Filologie*.

O altă noutate a publicației este aceea că apar numerele tematice, în sensul că fiecare ediție își propune să trateze o anumită temă de interes european și nu numai. Astfel, numărul 4 (2009) abordează problema migrațiilor, o temă deosebit de complexă și de actuală, cu implicații adânci mai ales în perimetrul socio-cultural.

Revenind la secțiunea *Filologie*, observăm că cele mai multe cercetări sunt aplicații pe literatură. Titluri ca: *Herta Müller, un nou nume al literaturii universale, Permanențe românești – Poemele Luminii, Androginul – între mit și modernism-posmodernism ori Realism-naturalism sârbesc sau Unele mecanisme ale revelației sinelui în modelele Valéryan și Yourcenarian* sunt tot atâtea teme de mare actualitate.

În ceea ce privește lingvistica, ea este reprezentată de două materiale interesante de analiză contrastivă: *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză și Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și limba română*, dar și de un studiu de onomastică - *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*.

Pe acestea din urmă vom axa în continuare o analiză mai detaliată.

2. Contribuții lingvistice

Revista *Europa* trebuie privită și din perspectiva specificității spațiului în care apare. Pe de o parte, este un spațiu multicultural, pe de altă parte – un spațiu unde românii sunt minoritari; de aceea aparatul editorial și autorii materialelor publicate au simțit nevoia să reflecte în revistă cât mai multe aspecte ale vieții culturale. Așa se explică și diversitatea temelor propuse, fapt ce face publicația și mai atractivă.

Onomastica este un domeniu al lingvisticii generale mai puțin abordat în ultima perioadă, de aceea ni s-a părut deosebit de interesant să întâlnim un astfel de articol într-o revistă de talia *Europei*.

Înscriindu-se tematicii acestui număr, articolul *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, semnat de Redžep Škrijelj [3], tratează un subiect sensibil: „marea mișcare de migrație, care în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a cuprins populația islamică eterogenă din Balcani”, dar, în egală măsură, și implicațiile ei în onomastică, îndeosebi în toponimie.

Cunoscut fiind faptul că între istorie și onomastică există o strânsă legătură, prima parte a articolului prezintă climatul istoric al Balcanilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea până spre finele secolului al XX-lea (1970). Prin urmare, se marchează faptul că „marea criză Răsăriteană (1875-1881) a avut o influență hotărâtoare în ce privește soarta viitoare a comunităților naționale din Balcani”. [4] Nerezistând asaltului armatei muntenege, în urma luptelor din 1875-1878, bosniecii au pierdut câteva poziții strategice importante. Aceasta a avut drept consecință exodul și strămutarea populației musulmane din noile state independente: Bulgaria, România, Serbia și Muntenegru. În aceste condiții, populația islamică din statele menționate, în căutarea unor condiții de viață mai bune, s-a retras spre interiorul Imperiului Otoman, iar uriașe coloane de muhadžiri

(strămutați, refugiați) „au inundat Macedonia, sleită militar și economic, care a devenit poligonul peste care au trecut mai bine de un milion și jumătate de refugiați dezrădăcinați”. [5] Direcțiile de mișcare ale populației refugiate prin Muntenegru, Serbia, Kosovo și Albania duceau inevitabil spre Macedonia. Analizând datele istorice de care dispune, autorul caracterizează Macedonia „ca una din rarele țări balcanice care nu au negat numele și ființa națională a bosniacilor”. [6] Așa se explică faptul că astăzi, în onomastica macedoneană, și facem referire aici la toponimie și antroponimie, se întâlnesc multe nume care conțin lexemul *bosniac*. Din acest punct de vedere, Redžep Škrijelj vorbește despre onimia produsă ca o consecință a colonizării muhadžirilor bosniaci în Macedonia și care se referă la perioada de după anul 1878. Astfel, este evident că așezarea temporară sau definitivă a bosniacilor în Macedonia a influențat toponimia acestei țări. Spre exemplu, calea de comunicație între Skopje și Sarajevo, ruta caravelor negustorești cu diverse mărfuri și a poștalionelor, multă vreme a fost cunoscută sub numele de *Drumul bosniac*. În sprijinul afirmațiilor sale, onomastul citează studiul savantului polonez W. Pajanka care se oprește asupra unor apelative toponomastice din zona bazinului Ohrid-Prespa, toponimele amintind de prezența muhadžirilor în aceste locuri: *Bošnjak malesi* (maced. local: *Бошњак Малесу*) – *Mahalaua bosniacă* și *Bošnjako Vodejnica* (maced. local: *Бошњако Водејница*) – *Moara bosniacă*. [7]

La acest tip de toponime se adaugă și cele provenite din adevăratele etnonime, cele care marchează naționalitatea, grupul etnic sau confesiunea: *Bošnjak*, *Bosanac*, *Bošnjačka česma*, cișmea în satul Izbišta (Resen), de asemenea și mahalaua *Bošnjakovići* sau *Bošnjaci* în satul Podgorica. În satele Crkofče și Pralenik se întâlnesc familii cu numele *Bošnjak(f)ci* (*Бошњакофци*). În cazul acestui antroponim, credem că este vorba despre un nume de familie provenit de la un supranume de grup.

Profesorul Redžep Škrijelj consideră (aducând serioase argumente în acest sens) că regiunea Strumica a fost una din destinațiile preferate de familiile bosniace de muhadžiri și, în mod logic, de aici provin și cele mai multe toponime care au în structura lor analitică etnonimul *bosniac*: *Bošnjačke Kolibe* din satul Ilovica, apoi mahalaua *Bošnjaci* din satul Glavovica, domeniile familiei *Bošnjaci* din satul Bigla și exemplele ar putea continua.

Conform dicționarului toponomastice macedonene, toponimele *Bosniaci* provin din lexemul sau etnonimul *bosniac*, ceea ce poate trimite la:

- a) locuitor al Bosniei sau
- b) musulman din Bosnia.

Referitor la originea numelor *Bošnjako(v)ski*, *Bošnjako(v)ski*, *Bošnački* și *Bošnjački*, autorul le socotește ca fiind derivate din etnonimul, porecla sau numele de persoană *Bošnjak*, păstrat la baza lor.

Cercetătorul semnalează și asemănarea comparației care se face cu numele de familie în *Dicționarul numelor și prenumelor la bulgari*, apărut la Sofia în 1969, în care se găsește informația că, de la 1860, în Dojran, apar numele de familie *Bošnjakov / Bošnjakov*, pe care S. Ilcev, autorul dicționarului, le pune în legătură cu etnonimul *Bošnjak*, locuitor al Bosniei. [8]

Pe de altă parte, *Dicționarul onomastic la macedoneni* descoperă rădăcina acestor nume în antroponimul *Bošnjak*, ca derivat al numelui de persoană masculin sau a poreclei *Bošnjak*.

Pornind de la poziția exprimată mai sus și menționând și alte surse, Redžep Škrijelj consideră că existența numelui *Bošnjakovci* (Ohrid) „nu poate fi pusă în legătură cu familiile prospăt veniților muhadžiri bosnieci, pentru că perioada de implementare și încetățenire a etnonimului *Bošnjak* a fost insuficientă și foarte scurtă”. [9] Aceasta explică și îndoiala onomaștilor referitor la existența argumentelor pentru prezența lui în antroponimia macedoneană.

Elocvente sunt și toponimele din Skopje și Valea Skopje: *Drumul bosniac*, *Ulița bosniacă*, *Străduța bosniacă* etc.

Datele și informațiile susținute de autor în articolul în discuție se constituie într-un argument clar de evidențiere a rolului istoric pe care l-au avut strămutații bosniaci, „care pe parcursul a cel puțin 150 de ani au lăsat importante urme în întreaga onomastică macedoneană”. [10]

Celelalte două materiale de lingvistică, *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză și Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și limba română*, semnate de Mihaela Lazović, sunt două modele de analiză contrastivă, care reprezintă, după cum mărturisește însăși autoarea, „rezultatul câtorva ani de cercetare și studiu asupra aspectului verbal și a tipului de situație verbală în limba engleză contemporană și în limba română contemporană”. [11] Ceea ce aduce nou cercetarea contrastivă despre care discutăm este modalitatea de a corela categoria lexicală tip al situației verbale și categoria gramaticală aspect verbal în limbile engleză și română. De altfel, acest studiu își propune ca scop stabilirea corelațiilor existente între categoriile studiate în limbile română și engleză, obținând astfel o înțelegere mai bună și mai sistematică a categoriilor verbale în cele două limbi. De asemenea, un rol important în acest scop îl are definirea asemănărilor și a deosebirilor în sistemele limbilor română și engleză.

Această analiză contrastivă se vrea o încercare de a defini aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română comparativ cu limba engleză, lucrarea constituind și o contribuție la teoria contemporană conform căreia opozițiile aspectuale sunt de fapt categorii verbale în limba română și trebuie tratate ca atare. [12] În demersul întreprins, autoarea are în vedere că româna și engleza fac parte din două ramuri diferite ale limbilor indo-europene, fapt ce o îndreptățește să afirme următoarele: „caracteristicile lor comune pot evidenția caracteristicile sistemului verbal în general, așa încât cercetarea în cadrul acestei lucrări a fost întreprinsă pornind de la definițiile generale care pot fi aplicate ambelor limbi”. [13]

Revenind la problemele de aspect verbal, în articolul *Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și în limba română – Analiză contrastivă*, Mihaela Lazović realizează o analiză contrastivă a opoziției aspect verbal perfectiv versus aspect verbal imperfectiv în limba română, în contextul analizei contrastive cu limba engleză. Autoarea consideră acest studiu ca pe „o contribuție unică la cercetarea aspectului verbal care, până acum, nu a fost investigat în modul acesta”. [14] Într-adevăr, în gramaticile românești tradiționale (și aici autoarea citează *Gramatica limbii române I*, Editura Academiei Române, 1966) aspectul verbal nu este tratat ca o categorie gramaticală de sine stătătoare, caracteristicile de aspect urmând a fi analizate în cadrul timpului verbal; în vreme ce gramaticile contemporane tratează aspectul drept o categorie în sine. [15] Aceasta nu înseamnă însă că toți lingviștii contemporani sunt de acord cu această teorie. Nici nu ar fi posibil, deoarece problema aspectualității în limba română este încă discutabilă. Tatiana Luchian, citată de altfel și de autoarea articolului, este unul dintre lingviștii contemporani care nu consideră aspectul verbal o categorie aparte, având ca prim argument faptul că semnificațiile de aspect nu sunt marcate prin mijloace gramaticale. La exprimarea felului acțiunii unui verb contribuie mai multe elemente: temporalitatea internă a verbului, formele temporale, adverbele, locuțiunile adverbiale, locuțiunile verbale, sintagmele cu verbe auxiliare etc. Pentru exprimarea felului unei acțiuni este necesară contribuția mai multor mijloace care să formeze o categorie funcțional-semantică, a aspectualității. În limba română nucleul categoriei funcțional-semantice nu îl constituie aspectul verbal gramaticalizat, ca în limbile slave. Majoritatea mijloacelor de exprimare a tipurilor de acțiune în limba română sunt de ordin lexical-semantic: temporalitatea internă a verbului, formele temporale, adverbele, locuțiunile adverbiale, locuțiunile verbale, formațiunile derivate (spre exemplu prefixele iterative), construcții cu verbe auxiliare, mijloacele stilistice, formele timpurilor gramaticale. [16]

Mihaela Lazović încearcă să demonstreze, în articolul publicat în revista *Europa*, că aspectul verbal există și în limba română și că trebuie tratat drept categorie de sine stătătoare. Autoarea consideră că poate dovedi această teză pe baza unui simplu exemplu: diferența dintre verbele *am scris* și *scriam*. Considerăm că argumentul pe care doamna Lazović își construiește demonstrația, anume că diferența dintre cele două forme verbale „ține de domeniul aspectului, în pofida terminologiei tradiționale care le definește drept timpuri verbale: perfect și imperfect” [17], nu este foarte convingător, chiar dacă autoarea continuă și cu alte exemple în sprijinul teoriei susținute. Trebuie menționat că argumentarea este susținută atât cu exemple din limba română, cât și din limba engleză.

Concluzii

Cercetările de aspect contrastiv publicate în revista *Europa* din Novi Sad demonstrează că o asemenea metodă de studiere a limbilor română și engleză oferă „o mai bună și mai cuprinzătoare înțelegere a naturii categoriilor aspectului verbal și a tipului de situație verbală în cele două limbi, constituind totodată un bun prilej pentru eventuala identificare a asemănărilor și a deosebirilor parametrice de sistem, iar pe baza acestora de a aduce o contribuție specifică aspectologiei în general”. [18]

Aplicând această metodă, cercetătoarea Mihaela Lazović are drept scop final identificarea pe niveluri lingvistice (în cazul de față cercetarea se aplică la nivel morfologic) zonele de tangență, dar și de contrast în vederea optimizării procedurilor de învățare a limbilor străine.

Chiar dacă o temă ca aspectul în limba română poate da naștere la unele dispute gramaticale, considerăm că ele sunt necesare, mai ales atunci când în discuție sunt analize contrastive.

La rândul său, onomastica este recunoscută ca un domeniu care necesită o abordare interdisciplinară. Conexiunea dintre fapte, procese, fenomene, dar și dorința și necesitatea ca acestea să fie tratate și analizate în totalitatea lor, impun aproape de la sine o cercetare multidisciplinară. Este și cazul articolului de onomastică găzduit de paginile revistei *Europa*, unde autorul apelează la istorie pentru rezolvarea corectă a unor probleme de toponimie și de antroponimie.

Abordarea unor astfel de teme și încercarea dezvoltării lor subliniază încă o dată importanța toponimiei istorice în elucidarea anumitor fapte de limbă și istorie.

Aceste lucruri sunt general valabile, nu fac referință exclusiv la onomastica macedoneană. De aceea lingvistul român Iorgu Iordan spunea că toponimia „poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări și fapte”. [19]

O contribuție la o astfel de „arhivă” este și articolul *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, semnat de Redžep Škrijelj.

Sperăm ca în viitoarele numere, revista *Europa* să găzduiască în paginile sale și alte studii de toponimie, spațiul ex-iugoslav fiind o adevărată mină de informație și din acest punct de vedere.

Bibliografie

1. *Europa. Revistă de literatură, artă, cultură și tranziție*, Novi Sad, 2008, nr. 1, p. 3.
2. *Europa. Revistă de literatură, artă, cultură și tranziție*, Novi Sad, 2008, nr. 1, p. 5.
3. Autorul este profesor și redactor al revistei *Bošnjačka riječ*, editată de Consiliul Național Bosniac al Serbiei la Novi Pazar, sub patronajul Ministerului Culturii al Republicii Serbia.
4. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 75.
5. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 75.
6. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, pp. 76-77.
7. Пјанка, В., *Топономастика на Охридско-преспанскиот базен*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков”, Скопје, 1970, 185, *apud* Škrijelj R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 77.
8. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 78.
9. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 78.

10. Škrijelj, R., *Onomastica bosniecilor din Macedonia (1875-1970)*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 79.
11. Lazović, M., *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 3, 2009, p. 91.
12. Lazović, M., *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 3, 2009, p. 96.
13. Lazović, M., *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 3, 2009, p. 96.
14. . Lazović, M., *Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și în limba română – Analiză contrastivă*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 66.
15. În sprijinul ideii sale autoarea citează *Gramatica limbii române I Cuvântul*, Editura Academiei Române, 2005 și *Enciclopedia limbii române*, 2001.
16. Luchian, T., *Categoria funcțional-semantică a aspectualității în limba română*, www.cnaa.md/files/theses/2007/6781.
17. Lazović, M., *Aspectul verbal perfectiv și imperfectiv în limba engleză și în limba română – Analiză contrastivă*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 4, 2009, p. 66.
18. Lazović, M., *Aspectul verbal și tipul de situație verbală în limba română și în limba engleză*, în *Europa. Revistă de știință și artă în tranziție*, nr. 3, 2009, p. 96.